

Αυτόνομη Εκπαίδευση των Ζαπατίστας: Τα Μικρά Σχολεία των προλετάρων

του Raúl Zibechi (Μετάφραση: Κρυσταλένια Αμπρέου Τσιτσιρικού)

Θα υπάρξει «πριν» και «μετά» το Μικρό Σχολείο των Ζαπατίστας, τόσο αυτού του πρόσφατου όσο και αυτών που θα επέλθουν. Θα έχει μια αργή διάχυτη επίδραση, η οποία θα γίνει μεν αισθητή σε μερικά χρόνια, αλλά θα πλαισιώσει τη ζωή των λαϊκών στρωμάτων για δεκαετίες ολόκληρες. Αυτό που βιώσαμε ήταν μία μη θεσμική εκπαίδευση, που το αντικείμενό της το εκπαιδευτικό είναι η κοινότητα. Μία μορφή αυτοδιδασκαλίας, πρόσωπο με πρόσωπο. Να μαθαίνει κανείς με το πνεύμα και με το σώμα, όπως θα έλεγε κι ο ποιητής.

Πρόκειται για μέθοδο μη παιδαγωγική, εμπνευσμένη από τον πολιτισμό του κόσμου της αγροτιάς: συλλέγεις τους καλύτερους σπόρους, τους διασπείρεις σε γόνιμο έδαφος και ποτίζεις τη γη έτσι ούτως ώστε το θαύμα της βλάστησης να αρχίσει να παράγει καρπούς, κάτι το οποίο δεν είναι ποτέ βέβαιο ότι θα συμβεί και δεν είναι δυνατό να προσχεδιαστεί.

Το Μικρό Σχολείο των Ζαπατίστας, για το οποίο περισσότεροι από χίλιοι μαθητές εισήλθαν σε αυτόνομες κοινότητες, ήταν ένας διαφορετικός τρόπος εκμάθησης και διδασκαλίας, χωρίς τάξεις ή πίνακες, χωρίς δασκάλους ή καθηγητές, χωρίς πρόγραμμα σπουδών ή προαπαιτούμενα προσόντα. Η αληθινή διδασκαλία αρχίζει με τη δημιουργία ενός κλίματος αλληλεγγύης[1] στα πλαίσια πληθώρας μαθημάτων, κι όχι αφού προηγηθεί ο διαχωρισμός μεταξύ ενός παιδαγωγού με ισχύ και γνώση, και αδαών μαθητών, στους οποίους πρέπει να εμψυχήσει τη γνώση αυτή (όπως συμβαίνει στα συμβατικά σχολεία).

Ανάμεσα στις πολυάριθμες μαθητείες, οι οποίες είναι αδύνατο να συνοψιστούν σε λίγες μόνο γραμμές, θα' θελα να δώσω έμφαση σε πέντε πτυχές αυτών, επηρεασμένος ίσως από τις κρίσιμες στιγμές που διανύουμε στο νότιο τμήμα της ηπείρου.

Η πρώτη πτυχή αφορά στο γεγονός ότι οι Ζαπατίστας νίκησαν τις πολιτικές των κοινωνικών αντεξεγέρσεων, οι οποίες είναι ο τρόπος που μηχανεύτηκε η μπουρζουαζία για να διαχωρίζει, να επιλέγει και να υποβάλλει τους ανθρώπους που επαναστατούν. Πλάι σε κάθε κοινότητα των Ζαπατίστας βρίσκονται κοινότητες, που σχετίζονται με την κακή κυβέρνηση του Μεξικού, σε μικρά συγκροτήματα σπιτιών από θράκα που λαμβάνουν χρηματικές ανταμοιβές και μετά βίας δουλεύουν τη γη. Χιλιάδες οικογένειες υπέκυψαν, όπως συμβαίνει παντού άλλωστε, και δέχθηκαν ανταλλάγματα από την άρχουσα τάξη. Ωστόσο, αυτό που είναι αξιοσημείωτο κι εξαιρετικό, είναι ότι χιλιάδες άλλες προχωρούν μπροστά, χωρίς να αποδέχονται τίποτα.

Δε γνωρίζω ανάλογη διαδικασία σε ολόκληρη τη Λατινική Αμερική που να έχει σταθεί ικανή να εξουδετερώσει τις κοινωνικές πολιτικές. Αυτή είναι μια σημαντική αρετή του Ζαπατισμού, κατεκτημένη με μαχητική αποφασιστικότητα, πολιτική διαύγεια και ατέρμονη ικανότητα για θυσία. Αυτό είναι το πρώτο μάθημα: Είναι δυνατό να νικήσουμε τις κοινωνικές πολιτικές.

Το δεύτερο μάθημα είναι η αυτονομία. Πριν χρόνια, ακούγαμε ομιλίες σχετικά με την αυτονομία στα πιο ποικιλόμορφα κοινωνικά κινήματα, γεγονός σίγουρα σημαντικό. Στους αυτόνομους δήμους και στις κοινότητες που απαρτίζουν την περιοχή Caracol της Morelia[2] μπορώ να καταθέσω με βεβαιότητα ότι οικοδόμησαν ένα αυτόνομο σύστημα οικονομίας, υγείας, εκπαίδευσης και δύναμης. Με άλλα λόγια, μια ενσωματωμένη στη χώρα αυτονομία

η οποία περιλαμβάνει κάθε πτυχή της ζωής. Δεν έχω την παραμικρή αμφιβολία ότι το ίδιο συμβαίνει και στις υπόλοιπες τέσσερις περιοχές Caracol[3].

Ας αναφέρουμε εν συντομία κάτι σχετικά με την οικονομία και την υλική ζωή: οι οικογένειες των κοινοτήτων δεν «αγγίζουν» την καπιταλιστική οικονομία. Μετά βίας προσεγγίζουν την αγορά. Παράγουν όλα τα υλικά για να καλύψουν τις σιτιστικές τους ανάγκες, συμπεριλαμβανομένης μιας καλής αναλογίας πρωτεϊνών. Ό,τι δεν παράγουν (αλάτι, λάδι, σαπούνι, ζάχαρη) το αγοράζουν σε καταστήματα των Ζαπατίστας. Εξοικονομούν από το περίσσειμα των οικογενειών και των κοινοτήτων σε βοοειδή, ανάλογα με την πώληση του καφέ. Όταν υπάρχει ανάγκη, για λόγους υγείας ή για τις ανάγκες του αγώνα, πουλούν ένα κεφάλι.

Η αυτονομία στην εκπαίδευση και στην υγεία εναπόκειται στον έλεγχο των κοινοτήτων. Η κοινότητα εκλέγει αυτούς που θα διδάξουν στους γιους και στις κόρες τους και αυτούς που θα φροντίσουν για την υγεία τους. Υπάρχει ένα σχολείο σε κάθε κοινότητα, στο χώρο που προορίζεται για τις υπηρεσίες υγείας, οι μαιές, οι φυσικοθεραπευτές κι εκείνοι που εξειδικεύονται στα φαρμακευτικά βότανα, εργάζονται μαζί. Η κοινότητα τους συντηρεί κατά τον ίδιο τρόπο που συντηρεί τις αρχές τους.

Το τρίτο μάθημα σχετίζεται με τη συλλογική εργασία. Όπως είπε ένας Νοτάν[4]: «Η συλλογική δουλειά είναι ο κινητήριος μοχλός της διαδικασίας.» Οι κοινότητες έχουν τη δική τους γη, χάρη στην απαλλοτρίωση, το αναπόφευκτο πρώτο βήμα για τη δημιουργία ενός νέου κόσμου. Άντρες και γυναίκες έχουν τη δική τους συλλογική δουλειά και το δικό τους συλλογικό χώρο απασχόλησης.

Η συλλογική εργασία είναι ένας απ' τους θεμέλιους λίθους της αυτονομίας, του οποίου οι καρποί συνήθως σπείρονται σε νοσοκομεία, σε κλινικές, στην πρωτοβάθμια και στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση, στην ενίσχυση των δήμων και των Συμβουλίων Καλών Κυβερνήσεων[5]. Πολλά από αυτά που έχουν οικοδομηθεί στις αυτόνομες κοινότητες, δε θα ήταν δυνατό να συμβούν χωρίς τη συλλογική δουλειά των ανδρών, των γυναικών, των αγοριών, των κοριτσιών και των ηλικιωμένων.

Το τέταρτο ζήτημα είναι η νέα πολιτική νοοτροπία, η οποία έχει τις ρίζες της στις οικογενειακές σχέσεις και διεισδύει σε όλη την «κοινωνία» των Ζαπατίστας. Οι άντρες συνεργάζονται στις οικιακές εργασίες, οι οποίες εξακολουθούν να εμπίπτουν στις γυναικείες αρμοδιότητες. Ακόμη, φροντίζουν τα παιδιά τους, όταν οι γυναίκες αφήνουν την κοινότητα για να επιτελέσουν το έργο τους στις διοικητικές αρχές. Οι σχέσεις πατέρα - γιου είναι στοργικές και πλήρεις σεβασμού, στα πλαίσια ενός γενικότερου κλίματος αρμονίας και καλής διάθεσης. Δεν παρατήρησα ούτε μία κίνηση βίας ή επιθετικότητας στην οικογενειακή εστία.

Μεγάλη πλειονότητα των Ζαπατίστας είναι νέοι ή πολύ νέοι, και υπάρχουν τόσες πολλές γυναίκες όσοι και άντρες. Η επανάσταση δεν μπορεί να τα καταφέρει χωρίς τους πολύ νέους κι αυτό είναι κάτι το οποίο δε χωράει συζήτηση. Εκείνοι που κυβερνούν, υπακούουν, και αυτή η ιδέα δεν είναι απλά μια διαύγαση. Αυτοί θέτουν το ίδιο το σώμα, το οποίο αποτελεί ένα από τα κλειδιά για τη νέα πολιτική νοοτροπία.

Ο καθρέφτης είναι το πέμπτο σημείο. Οι κοινότητες λειτουργούν ως διπλοί καθρέφτες: Στους οποίους μπορούμε να κοιτάξουμε τους εαυτούς μας και μπορούμε να δούμε και τις ίδιες. Όχι όμως ετεροχρονισμένα, αλλά ταυτόχρονα βλέπουμε τους εαυτούς μας να

αντικατοπτρίζονται μέσα από το είδωλο των κοινοτήτων στους καθρέφτες. Σε αυτό το αλισβερίσι μαθαίνουμε να δουλεύουμε μαζί, να κοιμόμαστε και να τρώμε κάτω απ' την ίδια στέγη, υπό τις ίδιες συνθήκες, χρησιμοποιώντας τα ίδια αποχωρητήρια, βαδίζοντας στην ίδια λάσπη και βρεχόμενοι από την ίδια βροχή.

Είναι η πρώτη φορά που ένα επαναστατικό κίνημα διεξάγει ένα πείραμα τέτοιου είδους. Μέχρι τώρα η εκμάθηση μεταξύ επαναστατών αναπαρήγαγε τα πνευματικά πρότυπα της ακαδημαϊκής κοινότητας, με μια ψυχρή διαστρωμάτωση ανώτερων και κατώτερων. Αυτό είναι κάτι διαφορετικό. Διδασκόμαστε με το δέρμα και τις αισθήσεις μας.

Εν τέλει, υπάρχει το ζήτημα της μεθόδου ή της μορφής της εργασίας. Η EZLN[6] γεννήθηκε σε στρατόπεδο συγκέντρωσης, όπου εκπροσωπούσαν κάθετες και βίαιες σχέσεις που επιβάλλονταν από τους γαιοκτήμονες. Έμαθαν να εργάζονται οικογένεια προς οικογένεια, και κρυφά, καινοτομώντας τον τρόπο εργασίας των αντισυστημικών κινημάτων. Όταν ο κόσμος μοιάζει καθημερινά ολοένα και περισσότερο με στρατόπεδο συγκέντρωσης, οι μέθοδοί τους μπορεί να φανούν χρήσιμοι για όσους από εμάς συνεχίζουν να επιδίδονται με αποφασιστικότητα στη διαμόρφωση ενός νέου κόσμου.

[1] Ισπανιστί *hermanamiento*, δηλαδή αδελφοποίηση.

[2] Morelia: Πόλη του Μεξικού, πρωτεύουσα της πολιτείας Michoacán de Ocampo.

[3] Caracoles: Οργανωμένες περιοχές των αυτόνομων κοινοτήτων των Zapatistas.

[4] *Votán*: Λέξη προερχόμενη από τους Mayas που χρησιμοποιήθηκε από τους Zapatistas για να αναφερθούν σε κάθε μέλος της αυτόνομης κοινότητας. Σημαίνει «φρουρός και καρδιά του λαού/της γης».

[5] Βλ. *Juntas de Buen Gobierno*, τα λεγόμενα δηλαδή Συμβούλια Καλής Διακυβέρνησης, οργανωμένα από το Στρατό των Zapatistas για την Εθνική Απελευθέρωση, τα οποία έδρασαν κυρίως στην πολιτεία Chiapas του Μεξικού.

[6] EZLN: Αρχικά που αντιστιχούν στην ονομασία *Ejército Zapatista de Liberación Nacional*, δηλαδή Στρατός των Zapatistas για την Εθνική Απελευθέρωση.

πηγή: <http://www.jornada.unam.mx/2013/08/23/opinion/023a1pol>